

מעלתם של הלויים

הקדמה

בסוף פרק א' נאמר :

מז. "והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם.

מח. וידבר ד' אל משה לאמר :

מט. אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל

נ. ואתה הפקד את הלויים על משכן העדת ועל כל כליו ועל כל אשר לו, המה ישאו

את המשכן ואת כל כליו והם ישרתהו, וסביב למשכן יחנו.

נא. ובנסע המשכן יורידו אתו הלויים ובחנת המשכן יקימו אתו הלויים, והזר הקרב

יומת.

נב. וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאתם.

נג. והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל, ושמרו

הלויים את משמרת משכן העדות".

יש לשאול : מדוע ציוה ד' לא למנות את הלויים?

א. מדוע ציוה ד' לא למנות את הלויים?

לכאורה התשובה פשוטה : ללויים יש תפקיד מיוחד : לעבוד את עבודת המשכן! וכן כתב הרשב"ם (בפסוק מ"ז) : "והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם - כמו שמפרש והולך : 'אך את מטה לוי לא תפקד' וגוי' (פסוק מט), ומפרש הטעם כי לא ילכו בצבא המלחמה, אלא : 'הפקד את הלויים על משכן העדות' וגוי' (פסוק נ)".

אבל רש"י (בפסוק מ"ט) כתב לכאורה שני פירושים אחרים :

"אך את מטה לוי לא תפקד - כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו".

"דבר אחר : צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנין מן עשרים שנה

ומעלה שימותו במדבר. אמר : אל יהיו אלו בכלל, לפי שהם שלי, שלא טעו בעגל"1.

יש לשאול : מדוע לא פירש רש"י כפירוש הפשוט?

¹ את העובדה שהלויים לא חטאו בעגל למד רש"י מהפסוקים בפרשת כי תשא. לאחר ירידת משה מהר סיני וראייתו שבני ישראל חטאו בעגל נאמר : "ויעמד משה בשער המחנה, ויאמר : מי לד' אלי. ויאספו אליו כל בני לוי" (שמות לב, כו). כתב שם רש"י : "כל בני לוי - מכאן שכל השבט כשר". רש"י הזכיר זאת במקומות נוספים עיין בהערות הבאות ובמאמר הבא.

הסביר ה"משכיל לדוד" שפירושו הראשון של רש"י הוא כפירוש הרשב"ם. אלא שהיה קשה לרש"י על פירוש זה שלפיו היה אפשר למנות את הלויים בנפרד מבני ישראל, אבל מגיל עשרים, כמו שנמנו בני ישראל, ומדוע צוה ד' למנות את הלויים מגיל חדש, ולא מגיל עשרים? לכן כתב רש"י את פירושו השני: כדי שהלויים לא יהיו בגזירה שנגזרה על כל הנמנים מגיל עשרים למות במדבר (לקמן יד, כט).

ומדוע לא הסתפק רש"י בפירושו השני? כיון שהפירוש הפשוט העולה מהמשך הפרשה הוא הפירוש הראשון².

ב. האם שבט לוי חטא בחטא המרגלים?

מדברי רש"י בפירושו השני: "צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנין מן עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר. אמר: אל יהיו אלו בכלל, לפי שהם שלי, **שלא טעו בעגל**", משמע לכאורה שהם כן טעו בחטא המרגלים, וכן הבין הרא"ם. אבל רוב מפרשי רש"י חלקו עליו, והוכיחו ששבט לוי לא חטא בחטא המרגלים!

1. הסבר הרא"ם

על דברי רש"י שאל הרא"ם: "מה שאמר: 'לפי שהם שלי, שלא טעו בעגל', לא הבינותיו, כי היה לו לומר: 'שלא טעו בדברי המרגלים', שבעבורם היתה הגזרה!" ענה הרא"ם: "ושמא יש לומר, שגם הלויים טעו בדברי המרגלים, ועם כל זה לא הענישם, מפני שלא טעו בעגל. אבל שאר השבטים, שטעו בשניהם יחד, בדברי המרגלים וגם בעגל, נגזרה בהם הגזרה של ארבעים שנה, ולא על הלויים. וזהו שאמר הכתוב: 'תשאו את עונותיכם ארבעים שנה' (יד, לד). ופירש רש"י (שם, לג): ולא נאמר: 'תשאו את עונכם', שתי עונות: של עגל ושל תלוונות המרגלים, שהרי ארבעים שנה עמדו ישראל במדבר משיצאו ישראל ממצרים, אם כן גם השנה הראשונה בכלל הגזרה היא, ואף על פי שקדמה לשילוח המרגלים. משמע שמשעשו העגל עלתה גזרה זו במחשבה, אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתן, וזהו שאמר: 'וביום פקדי' - במרגלים, 'ופקדתי עליהם' - חטאת זו (שמות לב, לד וברש"י שם). אבל הלויים, שלא חטאו בעגל, ולא עלתה גזרה זו במחשבה עליהם, אין לגזור עליהם עכשיו בעבור עוון התלוונה לבדה, לפיכך תלה הדבר בעגל ואמר לפי שהם שלי, שלא טעו בעגל".

² יש לציין שהציווי למנות את הלויים מגיל חדש ולא מגיל עשרים, אינו מופיע בפרשת הלויים שבפרק א', אלא רק בפי"ג (פסוק ט"ו).

לפי הרא"ם הלויים חטאו בחטא המרגלים, אבל אף על פי כן הם לא נענשו, כיון שהם לא חטאו בחטא העגל, והגזרה נגזרה רק על מי שחטא גם בחטא העגל וגם בחטא המרגלים.

2. הסבר ה"נחלת יעקב" וה"משכיל לדוד"

ה"נחלת יעקב" חלק על הרא"ם וכתב: "מה שכתב הרא"ם... לא ראה יפה, שהדבר פשוט שגם במרגלים לא טעו הלויים, כמו שכתב הרב (רש"י) בפרשת דברים, בפסוק 'ואקח מכם שנים עשר אנשים' (א, כג) - 'מגיד שלא היה שבט לוי עמהם'!"

גם ה"משכיל לדוד" חלק על הרא"ם וכתב: "ומה שרצו לתרץ דשמא חטאו במרגלים... אינו נראה לעניות דעתי כלל, דמדברי רש"י בפרשת שלח נראה שגם בזו לא חטאו הלויים, וכדמוכחי קראי.

ותו איתא בהדיא במדרש (ספרי) על פסוק 'אשר נסיתו במסה' (דברים לג, ח):

'ונמצא שלם בכל הנסיונות'!

ורש"י עצמו בפרשת דברים, בסיפור מעשה המרגלים פירש: 'ואקח מכם שנים עשר אנשים' (א, כג) - 'מגיד שלא היה שבט לוי עמהם'."

לפי ה"נחלת יעקב" וה"משכיל לדוד" הלויים לא חטאו בחטא המרגלים, ואף על פי כן כתב רש"י כאן: "לפי שהם שלי, שלא טעו בעגל", כיון שכעת עדיין לא חטאו ישראל במרגלים וכן חטאו בעגל, והלויים לא חטאו בחטא העגל. ה"נחלת יעקב" וה"משכיל לדוד" גם הוכיחו את שיטתם מרש"י ומדברי חז"ל.

3. ראיה נוספת לכך ששבט לוי לא חטא בחטא המרגלים

נראה להביא ראיה נוספת לכך ששבט לוי לא חטא בחטא המרגלים, שענינו הוא המאיסה בארץ ישראל, ממה שמצאנו שהם אהבו את ארץ ישראל, ונלחמו בבני ישראל, כאשר הם רצו לחזור למצרים!

כך כתב רש"י בפרשת פינחס (במדבר כו, יג ד"ה "לזרח"): "מצאתי בגמרא ירושלמית (יומא פ"א ה"א וסוטה פ"א ה"י), שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד, ובאו הכנענים להילחם בישראל, ונתנו לב לחזור למצרים, וחזרו לאחוריהם שמונה מסעות, מִהָרַר הַהָר לְמוֹסְרָה, שנאמר: 'ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה, שם מת אהרן' (דברים י, ו), והלא בהר ההר מת! וממוסרה עד הר ההר שמונה

מסעות יש למפרע, אלא שחזרו לאחוריהם, ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם, והרגו מהם שבע משפחות, ומבני לוי נפלו ארבע משפחות"³!

ג. מעלות נוספות של שבת לוי

בדברי חז"ל, רש"י והרמב"ם נאמרו עוד מעלות של שבת לוי בגלות מצרים ובתקופת המדבר.

1. שבת לוי מלו כל שנות הגלות במצרים

בפרשת "וזאת הברכה" נאמר: "וללוי אמר: תמיך ואוריך לאיש חסידך, אשר נסיתו במסה, תריבהו על מי מריבה. האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר, ואת בנו בניו לא ידע, כי שמרו אמרתך"⁴, ובריתך ינצרו" (דברים לג, ח-ט). נאמר על כך במדרש רבה בפרשת בא (שמות יט, ה): "רבותינו אמרו: לא בקשו ישראל למול במצרים, אלא כולם ביטלו המילה במצרים, חוץ משבטו של לוי, שנאמר: 'וללוי אמר: תומיך ואוריך לאיש חסידך', למה? 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו' - במצרים".

³ עוד כתב רש"י בפרשת עקב (דברים י, ו-ח): "ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה - מה ענין זה לכאן? ועוד: וכי מבארות בני יעקן נסעו למוסרה? והלא ממוסרות באו לבני יעקן, שנאמר: 'ויסעו ממוסרות ויחנו בבני יעקן' (במדבר לג, לא)! ועוד: 'שם מת אהרן'!! והלא בהר ההר מת (שם, לח)! צא וחשוב ותמצא שמונה מסעות ממוסרה להר ההר (שם, לא-לז)! אלא אף זו מן התוכחה: ועוד זאת עשיתם: כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה, ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד, ונתתם ראש לחזור למצרים, וחזרתם לאחורכם שמונה מסעות, עד בני יעקן, ומשם למוסרה, שם נלחמו בכס בני לוי, והרגו מכם, ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם, ומשם חזרתם הגדגדה הוא חור הגדגד. ... ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו: 'נתנה ראש' לפרוש ממנו, כיום שעשו בו את העגל... בעת ההוא הבדיל ד' וגוי' - מוסב לענין הראשון: בעת ההוא - בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן לומר שאף בזו לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם".⁴ כתב רש"י שם: "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו - כשחטאו בעגל ואמרת: 'מי לדי אלי' (שמות לב, כו), נאספו אלי כל בני לוי, וציויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש, שהרי לויים הם, ומשבט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: 'כל בני לוי' (שם). כי שמרו אמרתך - 'לא יהיה לך אלהים אחרים' (שמות כ, ב)".

2. שבת לוי מלו כל שנות המדבר

על אותם פסוקים בפרשת "וזאת הברכה" כתב רש"י: "ובריתך ינצרו - ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם", ומקורו בספרי בפרשת בהעלתך (סז).
 רואים ברש"י ששבת לוי מלו את עצמם כל ארבעים שנות המדבר, למרות הסכנה שהיתה בדבר, שלא נשבה להם רוח צפונית והיתה סכנה לתינוקות, סכנה שבגללה בני ישראל לא מלו את בניהם (יבמות עב ע"א)!
 יש לציין שברית המילה מלבד היותה מצוה חשובה מאד, בגלל מעלות רבות⁵, עוד יש בה את המעלה המיוחדת שבזכותה אנו זוכים לרשת את ארץ ישראל!
 כך נאמר לאברהם אבינו בפרשת המילה (בראשית יז, ח ורש"י שם), וכך קבעו לנו חז"ל שחובה להזכיר את ברית המילה בברכת הארץ שבברכת המזון (ברכות מח ע"ב), וכך כתב רש"י בפירושו לספר יהושע (ה, ד): "וזה הדבר אשר מל יהושע - על ידי דיבור מל אותם. אמר להם: סבורים אתם לירש את הארץ ערלים?! לא כך נאמר לאברהם: 'ואתה את בריתי תשמור' וגו' ונתתי לך ולרעך אחרך את ארץ מגורדי' (בראשית י"ז)?!"⁶.
 אם כן ממסירות הנפש של שבת לוי עבור מצות המילה ניתן להוכיח על דבקותם בארץ ישראל.

3. שבת לוי מעולם לא עבד עבודה זרה

כתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה (פ"א ה"ג): "...ויעקב אבינו לימד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש, והושיבו בשיבה ללמד דרך ד' ולשמור מצוות אברהם, וציוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה, כדי שלא ישכח הלימוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלויים עליהם, ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ד'. עד שארכו הימים לישראל במצרים, וחזרו ללמוד מעשיהן,

⁵ עיין בטור יורה דעה סימן רס: "מצות עשה לכל אדם מישראל שימול את בנו, וגדולה היא משאר מצות עשה: שיש בה צד כרת, וגם נכרתו עליה י"ג בריתות בפרשת מילה, ולא נקרא אברהם שלם עד שנימול... והיא מצלת מדינה של גיהנם, כמו שאמרו חכמים שאברהם אבינו יושב בפתחה של גיהנם ואינו מניח ליכנס בו לכל מי שנמול... וגם כי היא אות ברית חתום בבשרנו, ואינה כשאר כל המצוות כמו התפילין והציצית שאינן קבועין בגוף וכאשר יסירם יסיר אות, אבל המילה היא אות חתום בבשרנו, ומעידה בנו שבחר בנו ד' מכל העמים, ואנחנו עמו וצאן מרעיתו, אשר לדור ודור אנחנו חייבים לעובדו ולספר תהלתו". ועיין עוד במסכת נדרים פ"ג מ"א.

⁶ עיין בטור שם שכתב גם: "ובזכותה נכרת לו ברית על נתינת הארץ", ועיין בהרחבה במאמר "ברית המילה - ברית של אהבה וברית הארץ" בספרי "הדר התורה" בראשית בפרשת לך לך, וכן במאמר "ברית המילה - הכנה ליציאת מצרים" בספרי "הדר התורה" שמות בפרשת בא.

ולעבוד כוכבים כמותן, חוץ משבת לוי, שעמד במצות אבות, ומעולם לא עבד שבת לוי עבודת כוכבים".

סיכום

- א. שבת לוי לא עבד עבודה זרה, לא במצרים ולא במדבר.
- ב. שבת לוי לא חטא בחטא המרגלים ולא בשום חטא אחר.
- ג. שבת לוי מסר נפשו על ארץ ישראל ועל ברית המילה במצרים ובמדבר.

למדנו על מעלותיו העצומות של שבת לוי, ויהי רצון שכשם שעסקנו במעלותיו של שבת לוי, כך יעסוק ד' תמיד במעלותינו.